

UDK 811.163(497)(091)

Előd DUDÁS (Budapest)

Eötvös Loránd Tudományegyetem,

Bölcsészettudományi Kar, Szlav Filológiai Tanszék – Budapest

dudas.elod@btk.elte.hu

JUŽNOSLOVENSKI STANDARDNI JEZICI U ISTORIJSKOM I SAVREMENOM KONTEKSTU

U ovom prilogu su predstavljani neki južnoslovenski jezici (crnogorski, hrvatski i slovenački) u istorijskom i savremenom kontekstu. U uvodu se nalazi kratak sociolingvistički pregled najvažnijih termina (standardni jezik, standardizacija, norma, kodifikacija, jezička politika, planiranje jezika). Južnoslovenski standardni jezici su predstavljani u ovom redoslijedu: slovenački, hrvatski, crnogorski. Nakon kratkog prikaza njihovog istorijskog razvoja slijede informacije o samome standardnom jeziku, a zatim o savremenom položaju tih jezika. Na kraju priloga ima kratak poredbeni prikaz predstavljenih jezika.

Ključne riječi: *crnogorski jezik, hrvatski jezik, slovenački jezik, standardni jezik, standardizacija, jezička politika, istorijski kontekst, savremeni kontekst*

1. Uvod

Jezik je jedan od temeljnih čimbenika nacionalnog identiteta uz druge, poput istorije, vjere i nacionalnih simbola, zato je razumljivo da savremene nacionalne države označava i službeni jezik (Mikolić, 2009: 77). Status službenog jezika je potvrđen u Ustavu i zakonima i obično je jezik većine nacionalne zajednice države. U ulozi službenog jezika funkcionišu standardni jezici.

Južnoslovenski standardni jezici se mogu podijeliti na grupu jezika koji se baziraju na novoštokavskom dijasistemu i na one čiji temelj čini jedan drugi južnoslovenski dijasistem. Na novoštokavskom sistemu se osnivaju savremeni bosanski, savremeni crnogorski, savremeni hrvatski i savremeni srpski standardni jezik. Drugi južnoslovenski standardni jezici su bugarski, makedonski i slovenački. Ako se uzimaju u obzir i istorijski kriteriji, onda treba naravno govoriti i o jeziku solunske braće, to jest staroslovenski jezik koji važi za prvi dokumentisani slovenski jezik uopšte.

U sljedećima se usredotočujemo na istorijski razvoj slovenačkog, hrvatskog i crnogorskog jezika poslije kratkog terminološkog uvoda. Međutim daćemo i prikaz savremenog stanja navedenih južnoslovenskih standardnih jezika. Na kraju ovog priloga slijedi poredbeni prikaz tih standardnih jezika takođe.

2. Terminološki pregled

Standardologija kao samostalna grana jezikoslovlja se formirala na bivšem jugoslovenskom području poslije Drugog svjetskog rata, a njezin najistaknutiji predstavnik je bio Dalibor Brozović. Umjesto izraza *jezik* uvodi termin *idiom* koji je opšti i neutralan termin. Po njegovom mišljenju se idiomi mogu podijeliti na *organske*, *neorganske* i *konkretne idiome* (Brozović, 1970: 10–12). Organski idiomi su se razvili u okvirima jedne određene zajednice i zadovoljavaju samo njezine komunikacijske potrebe (Brozović, 1970: 10). S druge strane, neorganski idiomi su zapravo standardni jezici sa svojim hijerarhijsko nižim fenomenima (Brozović, 1970: 12). Konkretni idiomi mogu biti bilo koji mjesni govori, a i standardni jezici. U Brozovićevoj se terminologiji dobro odražava bitna razlika između organskog i neorganskog idioma¹, naime da organski idiom je rezultat prirodnog razvoja jezika, a neorganski idiom nije rezultat prirodnog razvoja jezika nego je nastao pod različitim uslovima (npr. političkim, geopolitičkim, nacionalnim, itd.). Standardni jezik je autonoman vid jezika koji ima svoju normu i funkcionalno je polivalentan (Brozović, 1970: 28). Uvijek je nadregionalan, što znači da prirodno ne govori se ni u jednom kraju (Znika, 2018: 10), zato što služi potrebama čitave nacije (Mayer, 1999: 82, cit. po. Znika, 2018: 10). Iz toga slijedi da standardni jezik nikome nije maternji jezik, moramo ga, odn. njegova pravila, naučiti u osnovnoj i srednjoj školi².

Proces tokom kojeg nastaje standardni jezik se zove standardizacija. Standardizacija upravo znači normiranje, drugim riječima kodifikovanje, izabranog idioma. Svaki standardni jezik ima svoju ortografsku/pravopisnu, gramatičku i leksičku normu, koje propisuju njegovi priručnici (pravopis, gramatika i jednojezični rječnik). Norma u lingvističkom smislu znači „*skup pravila ili uopće osobina po kojima se uređuje jezik kakve manje ili više homogene*

¹ Brozovićevi termini *organski* i *neorganski idiom* odgovaraju terminima *jezik kao sistem* i *jezik kao standard* (Silić, 2006: 20). Jezik kao sistem podliježe isključivo lingvističkim zakonitostima, a jezik kao standard sociolingvističkim zakonitostima, koje su i jezičke i društvene takođe (Silić, 2006: 23).

² Ova konstatacija ne drži nužno za sve standardne jezike. Mađarski standardni jezik može biti maternji jezik bilo kojeg stanovnika zemlje, pošto se formirao već u XVI vijeku i brzo se proširio na velikom području države. To naravno ne znači da ne postoje dijalekti, mada znanje dijalekata karakteriše tek najstariju generaciju govornika.

govorne zajednice, koje pripadnici te zajednice smatraju obvezatnim i kojih se pridržavaju u govorenju i pisanju, posebno javnom“ (Znika, 2018: 11).

Standardizacijom, normiranjem se bavi jezička politika i planiranje jezika koje možemo smatrati lingvističkim sredstvom jezičke politike (viđeti Granić, 2009: 23). Planiranje jezika se sastoji od planiranja statusa i korpusa te usvajanja jezika. Planiranje jezika se može podijeliti na sljedeće postupke: status – korpus – tekstovi – škola (Pogorelec, 1996: 43). To je pojednostavljena Haugenova interpretacija planiranja jezika (Haugen, 1987), što predstavljamo po Bredi Pogorelec (Pogorelec, 1996: 42–43). Status je izbor određenog idioma za standardni jezik i njegovo kodifikovanje/normiranje. Korpus znači sam standardni jezik i njegove norme/pravila (pravopisna, gramatička i leksička norma) koje su potvrđene u priručnicima poput pravopisa, gramatike i rječnika. A nijedan standardni jezik ne može bez tekstova u kojima se očituju njegova polifunkcionalnost i varijabilnost. Škola je nosilac planiranja jezika, mjesto, đe naučimo sve norme, pravila, đe se formira naše znanje o jeziku i jezička kultura. Naravno i mediji i javnost imaju važnu ulogu u edukaciji i formiranju jezičke kulture (Pogorelec, 1996: 43).

3. Slovenački standardni jezik³

3.1. Istorijski kontekst

Premda istorija jedinstvenog slovenačkog standardnog jezika počinje tek u sredini 19. vijeka, ne možemo reći da prije toga nisu bili pokušaji za standardizaciju tog jezika. Međutim, ovi pokušaji nisu bili jedinstveni nego su se usredotočili samo na pojedine regionalne varijante slovenačkog jezika. Podijeljenost slovenačkog jezika na regionalne varijante je prirodna posljedica istorijskog razvoja slovenačkog jezika. U prošlosti, već u IX vijeku, se slovenački jezik podijelio na dva dijela, na alpski i panonski slovenački, što je uticalo takođe na dalji razvoj slovenačkog jezika (Orožen, 1996a: 357–359; Jesenšek, 2005).

Prva regionalna varijanta slovenačkog jezika se formirala u XVI vijeku, u vrijeme djelatnosti slovenačkih reformatora. Protestantizam se proširio u Kranjskoj, tj. na središnjim dijelovima slovenačke etničke oblasti. Glavni lik slovenačkog protestantizma je bio Primož Trubar koji je autor prvih štampanih knjiga na slovenačkom (*Katekizem*, 1550; *Abecednik*, 1550) i smatramo ga pokretačem centralnoslovenačkog književnog jezika⁴. Uz Trubareve knjige su objavljena i prva gramatika slovenačkog jezika (Adam Bohorič: *Arcticae*

³ U slovenačkoj struci se upotrebljava termin *knjižni jezik* ‘književni jezik’ umjesto standardnog jezika, ali se ovaj izraz smatra istovjetnim s terminom *standardni jezik*.

⁴ slovenačko: osrednjoslovenski knjižni jezik

horulae, 1584) i prvi cjeloviti prijevod Svetog pisma Jurija Dalmatina 1584. g. Malo kasnije je izišao i četverojezički rječnik Nijemca H. Megisera (*Dictionarium quatuor Linguarum*, 1592) u kojem je zastupljen i slovenački jezik (Orožen, 1996b: 38). Trubar, razmišljajući o jeziku svojih knjiga, se odlučio za svoj rodni idiom, tj. dolenski dijalekt (Orožen, 1996a: 114). Njegov jezički koncept je precizirao protestantski propovjednik i pisac Sebastian Krelj, a kodifikatorom smatramo prevodioca Jurija Dalmatina kojem je uspjelo položiti jezičku normu (pravopisnu, gramatičku i leksičku) u prijevodu Svetog pisma (Orožen, 1996a: 114).

Uz centralnoslovenačku jezičku varijantu se razvila i druga varijanta na alpsko-slovenačkoj oblasti u XVIII vijeku. Ova varijanta se zove koruška književna varijanta (Orožen, 1996a: 315–316) koja nije imala takvu bogatu tradiciju kao jezik slovenačkih protestanata, ali ima svoju važnu ulogu u istorijskom razvoju slovenačkog jezika.

Centralnoslovenački jezik se nije proširio na panonsko-slovenačku oblast. Razlozi toga su prije svega izoliranost istočnih dijelova slovenačkog prostora od centralnih, zapadnih i severnih dijelova, nedostatak živih kontakata među ovim dijelovima i drugačiji tip jezičkog razvoja. Ovi faktori su svi uticali na formiranje još dvije varijante slovenačkog književnog jezika. Jedna se varijanta zove prekomurski književni jezik koji je funkcionisao u XVIII i XIX vijeku, a druga je istočnoštajerska varijanta koji je nastala u drugoj polovini XVIII vijeka i o njoj se govori i u prvim decenijama XIX vijeka. O objema varijantama je dostupna iscrpna literatura (Jesenšek, 2013; Jesenšek, 2015; Jesenšek, 2018).

3.2. Slovenački standardni jezik

Predstavljena jezička situacija kod Slovenaca, dakle dvije književne tradicije s četiri varijantama slovenačkog jezika nije imala ni budućnosti ni mogućnosti daljeg odvojenog razvoja (Orožen, 1996b: 124). U prvoj polovini XIX vijeka počinje zbližavanje obje književnojezičke tradicije što će imati za posljedicu nastanak jedinstvenog slovenačkog standardnog jezika (Orožen, 1996b: 132). Konačno 1848. g. je slovenački bio prihvaćen i priznat kao jedan od jezika Austrije, mada je njegovo priznanje u službenoj upotrebi trajalo sve do kraja XIX vijeka (Pogorelec, 1996: 44). Zahtjevi za prihvaćanje slovenačkog jezika kao standardnog i jednakopravnog jezika s njemačkim su bili plodovi političkog razmišljanja o savremenom slovenačkom narodu koji obilježava i svoj službeni jezik (Pogorelec, 1996: 50–51, fusnota br. 35). Naravno, slovenački jezički standard nije bio normiran, kodifikovan odmah, bio je to dugački proces, što je trajalo do kraja 19. vijeka. Novi, jedinstveni i zajednički

standardni jezik je trebao svoju pravopisnu, gramatičku i leksičku normu. Ove norme su potvrđene u gramatikama (videti školske gramatike Antona Janežiča 1857 g., 1863 g.) i dvojezičnim i terminološkim rječnicima (Matej Cigale 1860, 1880 i Maks Pleteršnik 1894–1895).

Status i položaj slovenačkog standardnog jezika su se bitno promijenili 1918. g., poslije nastanka Kraljevine SHS. Nova južnoslovenska država je bila višejezička, a slovenački nije bio jednakopravan sa službenim jezikom zemlje, dakle sa srpskohrvatskim jezikom (Pogorelec, 1996: 51, fusnota br. 35). Upotreba slovenačkog jezika je bila ograničena za Sloveniju, a slovenački je izgubio svoju funkciju takođe u vojsci, đe je bio isključivo srpskohrvatski u upotrebi (Korošec, 1996: 218). Ove značajke su naslijeđene i u Kraljevini Jugoslaviji, što znači da status i upotreba slovenačkog jezika nisu bili zadovoljavajući.

Do bitnih promjena je dolazilo tek nakon Drugog svjetskog rata. U novoj državi, u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, je ponovo postavljen status slovenačkog standardnog jezika kao jednog od jezika federativne republike. Međutim, srpskohrvatski kao zvanični jezik saveznih organa, ustanova, vojske (Pogorelec, 1996: 52) je imao prednosti u pojedinim jezičkim situacijama kada upotreba drugih priznatih zvaničnih jezika Jugoslavije nije bila moguća. Srpskohrvatski je bio i jezik raspravljanja u beogradskoj skupštini i jezik zakonodavstva (Pogorelec, 1996: 52). Treba dodati da su svi zakoni i odredbe jugoslovenske skupštine bili prevedeni i na druge prihvaćene jezike države, tj. na makedonski i slovenački. Usprkos tomu da je status slovenačkog jezika bio tačno definisan i potvrđen u ustanovama Jugoslavije, povećavao se pritisak na slovenački sa strane srpskohrvatskog jezika (Pogorelec, 1996: 52), čemu su doprinosile gore nabrojene činjenice. Vrhuncem tih pritisaka se može smatrati planiran jugoslovenski Ustav iz 1988. g. koji bi zapravo ograničio status slovenačkog (i makedonskog) na jezik unutrašnje republičke komunikacije i uređivanja (Pogorelec, 1996: 52). Poznato je da je novi jugoslovenski Ustav ostao u pripremi, jer se bivši SFRJ raspao i pojavile su se nove nacionalne države koje su imale svoje nove izazove, a ovi su se izazovi bitno razlikovali po pojedinim zemljama.

3.3. Savremeni kontekst

Nakon raspada Jugoslavije 1991. g. samostalna Slovenija morala se brinuti i za jezičku politiku i planiranje jezika, odn. statusa. Bio je to istorijski trenutak za slovenački standardni jezik: prvi put u svojoj istoriji nije više bio mali jezik u višejezičkoj državi (Toporišič, 1991: 143) nego je bio jedini zvanični jezik svoje zemlje i svog naroda. Dok je u periodu od 1945. do 1991.

slovenački imao samo relativno samostalnost unutar Jugoslavije i u odnosu na srpskohrvatski, u novoj nacionalnoj državi je slovenački postao i jezik zakonodavstva, vojske, obrazovanja i javnosti. S riječima Brede Pogorelec (Pogorelec, 1996: 54–55) počela je emancipacija slovenačkog jezika.

Sljedeći veliki korak u istoriji slovenačkog jezika je značila Evropska unija. Republika Slovenija je od 1. maja 2004. g. zemlja članica Evropske unije, što utiče i na status slovenačkog jezika. Savremeni slovenački jezik ispunjava sve uslove koje mu garantuje položaj jednakopravnog zvaničnog jezika Evropske unije (Jesenšek, 2016: 82). Međutim, situacija je slična onoj u Jugoslaviji, kada su status i pravo slovenačkog jezika trajali samo do republičke granice, jer srpskohrvatski je bio preovlađujući jezik zajedničke jugoslovenske zemlje (Jesenšek, 2016: 84). U savremenom kontekstu se engleski smatra preovlađujućim jezikom, a ne isključivo Evropske unije nego cijelog svijeta zbog globalizacije. Proširenje engleskog jezika na svim područjima savremenog života je jedan od najvećih i najaktuelnijih zadataka jezičke politike malih jezika i naroda. U slovenačkom slučaju je izuzetno zanimljiv status slovenačkog jezika u visokom obrazovanju, đe se sve češće raspravlja o uvođenju engleskog kao jezika nastave umjesto slovenačkog (o tome iscrpno Jesenšek, 2016: 15–81). Ova priča još nije zaključena, zato možemo reći da slovenačka jezička politika ima aktuelne i važne zadatke koje mora svakako riješiti u bliskoj budućnosti.

4. Hrvatski standardni jezik

4.1. Istorijski kontekst

Hrvatsku jezičku situaciju u istoriji su karakterizirale dvije važne činjenice. S jedne strane tronarječnost, dakle da hrvatski dijalekti, govori pripadaju trima narječjima (čakavskom, kajkavskom, štokavskom). S druge strane to da hrvatski štokavski dijalekti, govori pripadaju istom dijasistemu kojemu pripadaju dijalekti i govori Bosanaca, Crnogoraca i Srba takođe (Brozović, 1998: 4). Ovaj genetskolingvistički aspekt nikad se ne smije zaboraviti kada se raspravlja o istorijskom razvoju hrvatskog jezika, budući da su te činjenice obilježavale i cijeli njegov razvoj kroz vjekove.

Prema Daliboru Brozoviću (Brozović, 1998: 8) istorija hrvatskog jezika se može podijeliti na šest epoha, na tri predstandardne i tri standardnojezičke. Predstandardna epoha traje do druge polovine XVIII vijeka, a standardnojezička od druge polovine XVIII vijeka do dan-danas. Ova podjela nikako ne znači da se prije standardnojezičke epohe ne može govoriti o razvoju jezika pismenosti, književnosti. Predstavljamo i najvažnije zbivanja predstandardne epohe.

U XI vijeku se kod Hrvata formiraju barem dvije jezičke tradicije u ulozi književnog jezika. Jedna je tradicija staroslovenskog jezika, odn. njegova hrvatska redakcija, glagoljicom kao obredni jezik, a kasnije je bio u upotrebi i izvan strogo liturgijske sfere (Katičić, 1998: 43). Druga tradicija je bila tradicija narodnog čakavskog govora koju su njegovali glagoljaši (Katičić, 1998: 43). Srednjovjekovni tekstovi koji su nastali na tlu tadašnje Hrvatske mogu se podijeliti na tri tipa: 1. hrvatskostaroslovenski tekstovi (hrvatska redakcija staroslovenskog jezika) – najčešće liturgijski tekstovi; 2. hrvatski tekstovi (čakavski, kajkavski, štokavski) – najčešće pravni tekstovi; 3. hrvatsko-staroslavenski tekstovi – nastali su miješanjem hrvatskih i staroslavenskih jezičkih značajki, najčešće beletristički tekstovi (Damjanović, 2009: 351).

U XVI vijeku započinje sasvim nova epoha u istoriji hrvatskoga jezika koju obilježavaju bogata književna tradicija na jugoistoku (Moguš, 1993: 52) i tronarječnost (Oczkova, 2010: 155). Bogata književna tradicija jugoistoka se reprezentira u djelima hrvatske renesansne književnosti koja je na razini savremene evropske renesansne književnosti. Ova književnost se formirala u čakavskim središtima (Split, Zadar, Hvar) i štokavskom Dubrovniku. Jezički kod je počivao na organskim narječjima (Moguš, 1993: 52). Međutim, s jedne strane, susrećemo i upotrebu pojedinih čakavizama u dubrovačkoj petrarkističkoj poeziji, a s druge strane vidimo i prodor štokavskih elemenata u djela Petra Hektorovića i Hanibala Lucića, tj. čakavskih pisaca, pjesnika (usp. Moguš, 1993: 54–56). Možemo dakle reći prema Milanu Mogušu da „*stvaran je malo, pomalo, zajednički književni izraz, književna koine na hrvatskom jugoistočnom kompleksu koja je postala jezikom hrvatske petrarkističke poezije*“ (Moguš, 1993: 56). XVI vijek je značio vrhunac razvoja u kulturnom životu i umjetnosti hrvatskog juga.

Tokom XVI vijeka se pojačala važnost hrvatskog ševera i njegovog središta Zagreba koji je polako preuzimao vodeću ulogu od hrvatskog juga na oblasti književnosti, kulture i jezika. U drugoj polovini su bile izdane i prve štampane kajkavske knjige, tako da u isto vrijeme je imalo tri književna jezika (čakavski, štokavski i kajkavski) koji su glede upotrebe bili vezani uz tačno definisanu oblast i narječje. Mjesto i vrijednost kajkavskog književnog jezika dobro potvrđuje mišljenje Lászla Hadrovicsa koji tvrdi da „*Međutim kajkavski dijalekat nije samo lingvistički fenomen u užem smislu riječi, nije samo jedan isječak iz južnoslavenskog jezičnog područja nego je i književni jezik koji je od druge polovice 16. stoljeća organski razvijao svoje izražajne vrednote pa je bio baš u momentu kad je bio napušten najrazvijeniji, najhomogeniji i najmoderniji hrvatski književni jezik*“ (Hadrovics, 1982: 169).

Naravno ovaj razvojni put hrvatskog jezika ne potvrđuje to da ne bi bilo pokušaja za ujedinjenje jezika, ali prije XIX vijeka ovi su pokušaji ili bili izo-

lirani ili nisu bili uspješni, npr. hrvatski protestanti (XVI vijek) i ozaljski krug (XVII vijek). Objavljeni su i rječnici i gramatike u predstandardnoj episi: prvi hrvatski rječnik, Vrančićev petojezički rječnik iz 1595. g., prva gramatika hrvatskog jezika Pažanina Bartola Kašića iz 1604. g., zatim rječnici Habelića, Belostenca, Jambrešića, Delle Belle i gramatike Delle Belle i Reljkovića. Svi ovi rječnici i gramatike su bili važni prethodnici kasnijih rječnika i gramatika standardnog jezika.

4.2. Hrvatski standardni jezik

Hrvatski standardni jezik, slično kao i srpski, izgrađen je na novoštokavskom dijasistemu, dakle nije riječ o dvjema varijantama jednog standardnog jezika (Babić, 1970/71: 135) kao što su to naglašavali decenijama u vrijeme srpskohrvatskog/hrvatskosrpskog jezika.⁵ Iz istorijskog aspekta početke hrvatskog standardnog jezika nalazimo u drugoj polovini XVIII i u prvim decenijama XIX vijeka (Brozović, 1998: 9). Prema klasičnom shvaćanju filologije hrvatski standardni jezik je plod ilirizma i reformatorskog djelovanja Ljudevita Gaja (Katičić, 1978: 166), ali to nije istina, budući da se ilirski novoštokavski standard bitno razlikuje od kasnijeg hrvatskog standardnog jezika, a također nije novoštokavski standard Vuka Stefanovića Karadžića (Katičić, 1978: 168). Ilirski novoštokavski standard je njegovala tzv. zagrebačka filološka škola do kraja XIX vijeka (Katičić, 1978: 168).

Početak srpskohrvatskog standardnog jezika znači potpisivanje Bečkog dogovora 28. marta 1850. g. Potpisivači su potvrdili želju da Hrvati i Srbi imaju jedan zajednički jezik s dvjema varijantama i s dvama pismima (ćirilica i latinica) koji se temelji na novoštokavskom narječju. Među potpisivačima su bili Ivan Kukuljević, Ivan Mažuranić, Dimitrija Demeter, Vuk Stefanović Karadžić, Đuro Daničić i najveći slavista onog doba, Fran Miklošič. Poslije potpisivanja Bečkog dogovora je počela standardizacija tog zajedničkog jezika, što je trajalo do kraja XIX vijeka.

Potpunu standardnost i normiranost je donijela pobjeda škole hrvatskih Vukovaca (Katičić, 1978: 169). Najvažniji predstavnici hrvatskih Vukovaca su bili Đuro Daničić, Tomo Maretić, Ivan Broz i Franjo Iveković. Vukovci su bili svjesni toga da Vuk Karadžić, odn. njegova ijekavska novoštokavština mora biti norma za kodifikovanje standardnog jezika (Samardžija, 2004: 141). Vukovci su smatrali da je jedino Karadžić pisao „dobro i pravilno“ na štokavskom jeziku. To potvrđuje i ovaj citat iz Maretićeve gramatike i stilistike: „Svi

⁵ Ovu tvrdnju trebamo još precizirati time da u savremenom kontekstu govorimo i o samostalnom bosanskom i crnogorskom standardu takođe. O crnogorskom opširnije raspravljamo u sljedećem poglavlju.

ljudi, koji o toj stvari mogu pravo suditi, slažu se u tome, da je Vuk Stefanović Karadžić do danas prvi naš pisac, što se tiče pravilna i dobra jezika, da je on za književni naš jezik ono, što je Ciceron bio i jest za književni latinski jezik“ (citirano prema Samardžija, 2004: 146). Do kraja XIX vijeka su izlazili najvažniji potrebni priručnici kodifikovanja hrvatskog standarda: pravopis (Ivan Broz: *Hrvatski pravopis*, Zagreb, ¹1892, ²1893), gramatika i stilistika (Tomo Maretić: *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb, 1899), školska gramatika (Tomo Maretić: *Gramatika hrvatskoga jezika za niže razrede srednjih škola. Glasovi-oblici-rečenica-sintaksa*, Zagreb, ¹1899, ²1901) i rječnik u dva toma (Franjo Iveković – Ivan Broz: *Rječnik hrvatskoga jezika I–II.*, Zagreb, 1901), ne zaboraviši naravno ni veliki projekat Akademijinog rječnika *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* koji je izlazio od 1880. g., a je bio završen tek skoro sto godina kasnije.

Uoči Prvog svjetskog rata predstavljen je jezički program srpskog istoričara književnosti i skupštinskog zastupnika, Jovana Skerlića. Prema njegovom mišljenju Hrvati i Srbi čine jedan narod koji bi zbog toga trebali i zajednički jezik. To bi bilo moguće tako da Hrvati napuste ijekavicu i preuzmu ekavicu, a Srbi napuste ćirilicu i preuzmu latinicu (Samardžija, 2004: 164). Skerlićev program je dobio podršku u krugu tada mladih hrvatskih pisaca koji su nakon nastanka nove države, Kraljevine SHS, bili oduševljeni nad idejom jedna zemlja, jedna jugoslovenska nacija i jedan jezik. Međutim, oduševljenje je trajalo dosta kratko, budući da je Vidovdanski ustav iz 1921. g. proglasio zvaničnim jezikom države srpsko-hrvatsko-slovenački jezik, što je uz centralizaciju političke vlasti u Beogradu pogodovalo širenju srpskog jezika na sva područja života poput vojske, državne uprave, sudstva i novinarstva (Samardžija, 2004: 166). Triježenje je bilo neprijatno svim književnicima koji su prije podupirali Skerlićev jezički program zajedničkog standarda. U Kraljevini SHS i nakon 1929. g. u Kraljevini Jugoslaviji su srpski jezik i srpski uticaj ostali dominantni na sve jezike države.

Promjene su počele u drugoj polovini tridesetih godina XX vijeka. 1936. g. je bilo osnovano *Društvo „Hrvatski jezik“* i pokrenut je i njihov časopis pod naslovom *Hrvatski jezik* „list za jezična pitanja“ (Samardžija, 2004: 179). 1940. g. je izišao priručnik Petra Guberine i Krune Krstića pod naslovom *Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika* (Zagreb, 1940). To su bili prvi znakovi samostalne hrvatske jezičke politike nakon dugog vremena. Hrvatska jezička politika je dobila nove pobude u sklopu Nezavisne Države Hrvatske. 28. aprila 1941. g. osnovan je *Hrvatski državni ured za jezik*, čiji je zadatak bio nadziranje svih segmenata jezičke i kulturne djelatnosti. U njihov djelokrug je spadalo sastavljanje udžbenika i jezičkih priručnika, jezičko savjetovanje, kontrola štampe i jezička promidžba. Cilj Vlade je bilo očuvanje čistog hrvatskog književnog jezika i udaljavanje hrvatskog jezika od srpskog

jezika, a za ostvarenje ovog cilja stajali su joj na raspolaganju različite metode. O jezičkoj politici NDH-a iscrpno u: Samardžija, 1993.

Nakon Drugog svjetskog rata je nastala nova država, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, a u januaru 1946. g. objavljen je prvi Ustav koji potvrđuje zvaničnost svih četiri jezika federacije koji su ravnopravni na cijeloj teritoriji zemlje (Babić, 1990: 14). U takvom „slobodnom“ duhu je bilo osnovano 1952. g. *Hrvatsko filološko društvo* i njegov časopis *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* (Brozović, 1998: 20). Situacija se uskoro pogoršala i na inicijativu Matice srpske bio je organizovan sastanak pojedinih predstavnika srpske, hrvatske i bosanske filologije i kulture u Novom Sadu. Plod tog sastanka je *Novosadski dogovor* koji su potpisali u decembru 1954. g. Učesnici sastanka su donijeli deset zaključaka. Novosadski dogovor izreče da je jezik Srba, Hrvata i Crnogoraca jedan jezik, koji je razvio oko dva glavna središta, Zagreba i Beograda. Oba pisma i oba narječja su ravnopravna. Učesnici su donijeli odluku o izgradnji zajedničkog rječnika, pravopisa i zajedničke terminologije. Novosadski dogovor je bio dokaz unitarističke jugoslovenske jezičke politike.

Poslije potpisivanja dogovora je počelo teško doba za hrvatski jezik (Brozović, 1998: 21). Prvi veći otpor protiv dogovora i aktuelne jezičke politike države je značila *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* koja je bila objavljena u nedjeljnim novinama *Telegram* 17. marta 1967. g. Deklaraciju su potpisali institucije JAZU-a u Zagrebu i pojedine katedre Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Potpisnici su imali dva zahtjeva prema vodstvu države: 1. da u Ustavu promijeni naziv srpskohrvatski odnosno hrvatskosrpski i da propisom utvrdi jednakost četiri književna jezika: hrvatskog, srpskog, slovenačkog i makedonskog; 2. da propisom osigurava upotrebu hrvatskog književnog jezika u školama, državnim ustanovama, novinama, na radiju i televiziji i u javnom i političkom životu na oblasti Savezne Republike Hrvatske. Komunistička vlast je deklaraciju smatrala dokazom hrvatskog nacionalizma i djelovanjem protiv građenja „bratstva i jedinstva“ (Brozović, 1998: 26). To je bilo doba „hrvatskog proljeća“, što je karakterisalo sljedeće godine.

1971. g. su na stranama časopisa *Jezik* objavljene izjave Matice hrvatske, Hrvatskog filološkog društva i Instituta za jezik JAZU u kojima Novosadski dogovor smatraju bespredmetnim i nevažećim, nenaučno osnovanim (videti *Jezik* br. 18/5 [1970/71], str. 138–139). U novom Ustavu iz 1974. g. regulisan je status hrvatskog jezika kao zvaničnog unutar granica Savezne Republike Hrvatske, a osigurano je i to da se svi službeni dokumenti moraju objaviti na hrvatskom jeziku, latinicom. U posljednjem Ustavu SR Hrvatske je hrvatski bio priznat zvaničnim jezikom i svi unitaristički pokušaji ostali bez uspjeha (Brozović, 1998: 32).

4.3. Savremeni kontekst

Nakon raspada Jugoslavije su hrvatski standardni jezik čekali novi izazovi. Poslije 1991. g. je trebalo organizovati ne samo novu državu, nego i novi status hrvatskog jezika. Ustav Republike Hrvatske jasno izreče da: „*U Republici Hrvatskoj u službenoj je uporabi hrvatski jezik i latinično pismo*“ (cit. prema Samardžija, 2004: 226). Naravno, novi status hrvatskog jezika je zahtijevao i drugačiju jezičku politiku. Pojačao se purizam koji je najvažnijim zadacima smatrao pitanja srbizama i anglizama (Samardžija, 2004: 227–228). Objavljeni su razlikovni rječnici hrvatskog i srpskog jezika (najopsežniji je Vladimir Brodnjak: *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika*, Zagreb: Školske novine, 1991). Hrvatski standardni jezik je trebao nove normativne priručnike: pravopis, gramatiku, jednojezički rječnik koji su izlazili u devedesetim godinama posljednjeg vijeka. Prihvatanje samostalnog hrvatskog jezika umjesto bivšeg srpskohrvatskog je trajalo malo više vremena, odn. još uvijek ima slavista koji tvrde da to su jedan i isti jezik.

Naravno i hrvatski jezik ima nove izazove u globaliziranom svijetu i u Evropskoj uniji takođe. Hrvatska jezička politika mora tražiti rješenja na otvorena pitanja, ali usprkos tomu možemo reći da njegov položaj je siguran među standardnim jezicima svijeta.

5. Crnogorski standardni jezik

5.1. Istorijski kontekst

Mada je crnogorski standardni jezik najmlađi standardizovani jezik novoštokavskog dijasistema, ima svoju bogatu prošlost takođe kao i ostali standardni jezici (bosanski, hrvatski, srpski) koji se temelje na tom dijasistemu. Samostalni istorijski razvoj crnogorskog jezika počinje u IX vijeku i obično se dijeli na 6 etapa, uključujući i savremeni standardizovani crnogorski jezik (videti Čirgić, 2011: 24–25). Istorijski razvoj crnogorskog jezika obogaćuje i crnogorska/zetska redakcija staro(crkveno)slovenskog jezika, čiji je najljepši dokaz *Miroslavljevo jevanđelje* (potkraj XII vijeka). O crnogorskoj redakciji staroslovenskog jezika videti: Nikčević, 2008. Od kraja XV vijeka se razvijao pisani jezik koji se temeljio na narodnoj osnovi crnogorskog mjesnog govora (Čirgić, 2011: 34–35). U drugoj polovini vijeka se formirao nekodifikovani crnogorski jezik koji je funkcionisao do tridesetih godina XIX vijeka kada su se pojavili prvi rezultati Karadžićevih reformi u Crnoj Gori. Od tada je jezik u Crnoj Gori zvanično nazivan srpskim i dolazilo je do ukidanja nekih tipičkih crnogorskih jezičkih značajki (Čirgić, http://dx-doi-org.uaccess.univie.ac.at/10.1163/2589-6229_ESLO_COM_032126, 17. 3. 2021). Od školske

godine 1863/64. u Crnoj Gori je za školsku upotrebu prihvaćen Karadžićev jedinstveni „srpski“ književni jezik, fonološki pravopis i reformisana azbuka, a u idućim godinama to se desilo crnogorskoj administraciji takođe (Nikčević, 2002: 384–385). Od ovog vremena sve do Drugog svjetskog rata ne može se govoriti o crnogorskoj jezičkoj politici, budući da je jezička politika bila vođena iz Beograda ili Novog Sada (Čirgić, 2011: 171), dakle bila je to srpska jezička politika u duhu unifikacije i proširenja misli o jednoj naciji i jednom jeziku. Ovaj jedan jezik je naravno bio srpskohrvatski/hrvatskosrpski, što je u slučaju Crne Gore značilo ekavizaciju umjesto standardne ijekavice (Čirgić, 2011: 180). Poslije Drugog svjetskog rata u novoj državi, u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, nastavljena je ista jezička politika, čiji plod je bio *Novosadski dogovor* 1954. g. U dogovoru je potvrđena teza da narodni jezik Srba, Hrvata i Crnogoraca bude jedan jezik, što znači da je i njihov književni jezik jedinstven sa dva izgovora (ijekavskim i ekavskim). Znamo da su dogovor potpisali predstavnici umjetnosti i nauke iz Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Dobro se vidi da nijedan intelektualac nije bio uključen iz Crne Gore, što dobro odražava i, kažemo tako, podređenu ulogu Crne Gore u državi i u jezičkoj politici. Zanimljivo je da ni nekadašnji naziv jezika ne upućuje na Crnogorce, mada u Novosadskom dogovoru piše da i njihov jezik je istovjetan jeziku Srba i Hrvata. Crnogorski jezik je bio uključen u srpskohrvatski jezički korpus kao da uopšte i ne bi postojao. Prvi jači zahtjevi za uvođenje crnogorskog jezika se pojavljuju tek krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina, a u vezi s time treba istaknuti imena Radoja Radojevića, Vojislava P. Nikčevića, Danila Radojevića i Radoslava Rotkovića (Čirgić, 2011: 181). Prvim jačim otporom se može smatrati *Saopštenje uprave Udruženje književnika Crne Gore* iz 1971. g. (Čirgić, 2011: 182). Njegova je najvažnija konstatacija da i za postojanje crnogorske jezičke varijante ima isto toliko argumenata kao i za druge varijante (Nikčević, 2002: 372). Međutim, to ne znači da se formirala i samostalna crnogorska jezička politika. Riječima Adnana Čirgića (Čirgić, 2011: 184) možemo reći da je tadašnja jezička politika bila anticrnogorska. Crnogorski su jednostavno smatrali podvarijantom srpske varijante srpskohrvatskog jezika. Nakon raspada SFRJ je crnogorski jezik i u novoj državi bio podređeni, „[...] crnogorski je i dalje zvanično zadržao takvi rang i status, što će reći i u pogledu naziva i kodifikovane književnojezičke norme ostao je u drastičnoj neravnopravnosti, tj. izložen denacionalizaciji i asimilaciji od strane srpskoga kao državnog jezika u nedemokratskoj državi Saveznoj Republici Jugoslaviji“ (Nikčević, 2002: 374). U devedesetim godinama prošlog vijeka je Crnogorski PEN centar igrao važnu ulogu u pojačanju crnogorskog jezika, što se lijepo očituje u deklaraciji o ustavnom položaju

crnogorskog jezika⁶ iz 1994. g. (Čirgić, 2011: 190). Objavljeni su priručnici crnogorskog jezika (Vojislav P. Nikčević: *Crnogorski jezik I–II.*, Cetinje: Matica crnogorska, 1993, 1997; Vojislav P. Nikčević: *Pravopis crnogorskog jezika*, Cetinje: Matica crnogorska, 1997; Vojislav P. Nikčević: *Gramatika crnogorskog jezika*, Podgorica: Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, 2001). Vojislav P. Nikčević je tim djelima položio temelje montenegristike, što je značio važan korak za buduću standardizaciju crnogorskog jezika.

5.2. Savremeni kontekst

Poslije osamostaljenja Crne Gore, 2007. g. crnogorski je prihvaćan kao službeni jezik države što je potvrđen i u Ustavu Crne Gore (Čirgić, 2011: 192). Time počinje novo poglavlje u istoriji crnogorskog jezika i naravno u jezičkoj politici takođe. Najvažniji zadatak crnogorske jezičke politike je bila standardizacija jezika, što je zahtijevala nove priručnike (pravopis, gramatiku, rječnik), radi toga je Ministarstvo prosvjete i nauke u februaru 2008. g. formiralo *Savjet za standardizaciju crnogorskoga jezika* (Čirgić, 2011: 192). Ovaj savjet je morao pripremati potrebne priručnike, ali to nije išlo bez konflikta (videti Čirgić, 2011: 193–196). Konačno, 2009. g. je štampan *Pravopis crnogorskog jezika*, godinu dana kasnije i drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje tog važnog priručnika u latinici i ćirilici takođe. 2010. g. je izašla *Gramatika crnogorskoga jezika* u izdanju Ministarstva prosvjete i nauke u Podgorici. Autori gramatike su Adnan Čirgić, Ivo Pranjković i Josip Silić uz saradnju Jelene Šušanj. Prva službena gramatika crnogorskog jezika obuhvaća fonetiku i fonologiju, morfofonologiju, morfologiju, sintaksu, tvorbu riječi i funkcionalne stilove crnogorskog standardnog jezika. Iste godine je država utemeljila *Institut za crnogorski jezik i književnost* koji se 2014. g. preselio na Cetinje, đe je na temelju Instituta formiran *Fakultet za crnogorski jezik i književnost*, najvažnija institucija montenegristike. U decembru 2017. g. crnogorski jezik je dobio i svoj ISO jezički kod, *cnr* (Čirgić, http://dx-doi-org.uaccess.univie.ac.at/10.1163/2589-6229_ESLO_COM_032126, 17. 3. 2021).

Posljednje godine su bile intenzivne u istoriji crnogorskog jezika koji je dobio svoju standardizovanu formu, kodifikovanu normu, a to ne znači da crnogorska jezička politika nema više zadataka, dapače ga čekaju sve noviji i noviji izazovi. Kao relativno „novi“ standardni jezik zahtijeva više pažnje, dobro jezičko planiranje i nove priručnike. Takođe je važno njegovo priznanje u međunarodnom diskursu, njegovo prihvatanje u struci, objašnjenje njegova

⁶ Deklaracija je ponovo objavljena u časopisu *Lingua Montenegrina* XI/2, br. 22 (2018), str. 367–368.

mjesta u porodici drugih standardnih jezika novoštokavskog dijasistema. Isto važi i za montenegristiku koja se decenijama nalazila na marginama slavistike, a nakon standardizacije crnogorskog jezika svakako zahtijeva samostalno mjesto. U ovoj misiji igraju ključnu ulogu Fakultet za crnogorski jezik i književnost na Cetinju, časopis *Lingua Montenegrina*, naučni skupovi, poput *Cetinjskih filoloških dana* itd. Naravno je važno i jačanje međunarodne saradnje, što može doprinijeti boljem upoznavanju crnogorskog jezika i montenegristike takođe.

6. Umjesto zaključka – poredbeni prikaz južnoslovenskih standardnih jezika

U prošlim poglavljima smo pratili istorijski razvoj crnogorskog, hrvatskog i slovenačkog jezika. Upoznali smo njihovu standardizaciju, raspravljalo se o njihovom statusu u bivšim jugoslovenskim državama i kratko je bio predstavljen i njihov savremeni položaj. Naravno ima više zajedničkih crti u porijeklu crnogorskog i hrvatskog, pošto oba se temelje na novoštokavskom dijasistemu. Bitne razlike vidimo u mogućnostima svih triju jezika. Uslovi (istorijski, ekonomički, politički) za razvoj hrvatskog i slovenačkog su bili ugodniji nego za crnogorski. Zajednička značajka svih tih jezika je podređena uloga u jugoslovenskim državama, đe je službeni status imao srpskohrvatski/hrvatskosrpski koji je bio jezik državne administracije, zakonodavstva, vojske i skupštine u Beogradu. U jugoslovenskim državama je bila dominantna unifikacijska jezička politika koja je služila interesima srpskih lingvista. To se najdefinitivnije očituje u sudbini crnogorskog jezika koji nije bio samo podređen, nego i poistovijećen sa srpskom varijantom srpskohrvatskog jezika. U ono vrijeme su crnogorski i slovenački bili mali jezici u višejezičnoj državi. Hrvatski i slovenački su dobili šansu za razvijanje savremenog standarda u devedesetim godinama prošlog vijeka nakon raspada SFRJ, a crnogorski je morao još čekati onu priliku. Crnogorski sada ide putevima kojima su hrvatski i slovenački išli u devedesetima, dakle u toku je njegova emancipacija. Najvažniji zadatak svih tih standardnih jezika je sačuvanje identiteta u savremenoj Evropi, u vrijeme globalizacije, kada je engleski uticaj svakodnevno na naše jezike. Tek tada možemo biti dosta jaki, ako smo svjesni bogatstva i ljepote naših jezika koje želimo sačuvati i predati i sljedećim generacijama.

Literatura

- Babić, S. (1970/71). „Lingvističko određenje hrvatskoga književnog jezika“. *Jezik*, br. 18/5, str. 129–137.
- Babić, S. (1990). *Hrvatski jezik u političkom vrtlogu*. Zagreb: Ante Pelivan & Danica Pelivan.
- Brozović, D. (1970). *Standardni jezik. Teorija, usporedba, geneza, povijest, suvremena zbilja*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Brozović, D. (1998). „Povijesna podloga i jezičnopolitičke i sociolingvističke okolnosti“, u: Lončarić, M. (ur.) *Hrvatski jezik*. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, str. 3–34.
- Čigrić, A. (2011). *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti*. Podgorica: Institut za crnogorski jezik i književnost, Matica crnogorska.
- Čirgić, A. (2020). „Montenegrin“, u: Greenberg, Marc L. (gl. ur.) *Encyclopedia of Slavic Languages and Linguistics Online*, http://dx-doi-org.uaccess.univie.ac.at/10.1163/2589-6229_ESLO_COM_032126 (17. 3. 2021).
- Damjanović, S. (2009). „Staroslavenski i starohrvatski u hrvatskim srednjovjekovnim tekstovima“, u: Bičanić, A. (ur.) *Povijest hrvatskoga jezika. I. knjiga: srednji vijek*. Zagreb: Croatica, str. 351–403.
- Granić, J. (2009). „Uvod“, u: Granić, J. (ur.) *Jezična politika i jezična stvarnost/Language Policy and Language Reality*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, str. 22–34.
- Hadrovics, L. (1982). „Štefan Zagrebec kajkavski umjetnik kompozicije i stila“. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, br. 6, str. 355–367.
- Haugen, E. (1987). „Language Planning“, u: Ammon, U., Dittmar, N. & Mattheier, K. (ur.) *Sociolinguistics/Soziolinguistik*. Berlin: Mouton de Gruyter, str. 626–637.
- Jesenšek, M. (2005). *The Slovene Language in the Alpine and Pannonian Language Area*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas.
- Jesenšek, M. (2013). *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- Jesenšek, M. (2015). *Poglavja iz zgodovine vzhodnoštajerskega jezika*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- Jesenšek, M. (2016). *Slovenski jezik v visokem šolstvu, literaturi in kulturi*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.

- Jesenšek, M. (2018). *Prekmurski jezik med knjižno normo in narečjem*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze.
- Katičić, R. (1978). „O početku novoštokavskoga hrvatskoga jezičnog standarda, o njegovu položaju u povijesti hrvatskoga književnog jezika i u cjelini standardne novoštokavštine.“ *Filologija*, br. 8, str. 165–180.
- Katičić, R. (1998). „Razvoj“, u: Lončarić, M. (ur.) *Hrvatski jezik*. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, str. 37–53.
- Korošec, T. (1996). „Slovenski vojaški jezik. Izročilo in spremembe“, u: Ada-Vidovič, M. (ur.) *Jezik in čas*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, str. 211–232.
- Mayer, A. (1999). „O književnom jeziku“, u: Samardžija, M. (ur.) *Norma i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska, str. 81–88.
- Mikolić, V. (2009). „Nacionalna jezična politika – politika nacionalnog jezika?“, u: Granić, J. (ur.) *Jezična politika i jezična stvarnost/Language Policy and Language Reality*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, str. 77–83.
- Moguš, M. (1993). *Povijest hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Globus.
- Nikčević, V. P. (2002). *Kroatističke studije*. Zagreb: Erasmus naklada.
- Nikčević, V. P. (2008). „Crnogorska redakcija staroslovjenskoga književnog jezika i Miroslavljevo jevanđelje.“ *Lingua Montenegrina* br. 1, str. 53–74.
- Oczkova, B. (2010). *Hrvati i njihov jezik*. Zagreb: Školska knjiga.
- Orožen, M. (1996a). *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Orožen, M. (1996b). *Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Pogorelec, B. (1996). „Jezikovno načrtovanje in jezikovna politika pri Slovencih meg 1945 in 1995“, u: Ada-Vidovič, M. (ur.) *Jezik in čas*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, str. 41–61.
- Samardžija, M. (1993). *Hrvatski jezik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Samardžija, M. (2004). *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Silić, J. (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
- Toporišič, J. (1991). *Družbenost slovenskega jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Znika, M. (2018). „Standardnojezična norma u teoriji i praksi“, u: Mlikota, J. (ur.) *Od norme do uporabe I*. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku & Hrvatska sveučilišna naklada, str. 8–25.

Előd DUDÁS

SOUTH SLAVIC STANDARD LANGUAGES IN HISTORICAL AND CONTEMPORARY CONTEXT

In this article are presented some South Slavic languages (Montenegrin, Croatian and Slovene) in historical and contemporary context. As preface is a short sociolinguistic overview of the most important terms (standard language, standardization, norm/standard, codification, language policy, language planning). The South Slavic languages are presented in the sequence: Slovene language, Croatian language, Montenegrin language. After a short survey of their historical development are informations about the standard languages, finally is presented the contemporary situation of these languages. At the end of the article is a short comparative survey of presented languages.

Keywords: Montenegrin language, Croatian language, Slovene language, standard language, standardization, language policy, historical context, contemporary context